

регулювання в галузі природокористування та охорони довкілля; вирішення екологічних спорів; юридична відповідальність за порушення законодавства про довкілля. Особлива частина – використання та охорона земельних ресурсів; використання та охорона водних ресурсів; використання та охорона надр; використання та охорона рослинного світу; використання та охорона лісових ресурсів; використання та охорона тваринного світу; охорона атмосферного повітря; використання та охорона природно-заповідного фонду; використання та охорона природних ресурсів континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони; охорона біологічного різноманіття; національна екологічна мережа. Запропонована структура є приблизною і може мати відповідні уточнення, доповнення та зміни.

При цьому створення Кодексу законів України про довкілля повинно базуватися на таких принципах: верховенство права; демократизм, тобто можливість внесення проекту Кодексу законів про довкілля на референдум; гуманізм, тобто створення відповідного законодавчого акту повинно бути спрямоване на забезпечення та захист прав людини і громадянина; науковість, що передбачає залучення до кодифікаційних робіт представників різних галузей наук; професіоналізм, тобто залучення до кодифікації екологічного законодавства не лише науковців, а й спеціалістів у тих чи інших сферах життя; об'єктивність, а саме розробку проекту Кодексу законів про довкілля необхідно здійснювати з дотриманням соціально-економічних та політичних цілей, які знаходяться перед державою на даному етапі її розвитку; гармонізації національного екологічного законодавства з міжнародно-правовими нормами.

Отже, прийняття Кодексу законів України про довкілля повинно завершити кодифікаційний процес у сфері регулювання суспільних відносин, пов'язаних з використанням природних ресурсів та охороною довкілля, створити екологічну законодавчу базу, адаптовану до норм і принципів права ЄС та в цілому міжнародного права.

ВНЕСОК УКРАЇНИ У ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ – ПАРНИКОВОГО ЕФЕКТУ ТА КИСЛОТНИХ ОПАДІВ

Авраменко Н.Л.

*(завідувач кафедри техногенно-екологічної безпеки, кандидат технічних наук, доцент
Національний університет державної податкової служби України)*

Анотація: у статті описано внесок підприємств-забрудників України у посилення глобальних екологічних проблем сучасності – парникового ефекту та кислотних опадів. Проаналізовано стан екологічного оподаткування як основного чиннику мінімізації забруднень та запропоновано шляхи по його удосконаленню.

Ключові слова: парниковий ефект, кислотні опади, екологічне оподаткування, екологічні податки, викиди в атмосферу.

Avramenko Nataliya Head of technogenic and ecological safety cathedra of the, Ph.D., Associate professor National University of the State Tax Service of Ukraine

Contribution of Ukraine in solving global environmental problems – the greenhouse effect and acid precipitation

Summary: This paper describes the contribution of enterprises-pollutants Ukraine in strengthening global environmental problems of our time – the greenhouse effect and acid rain. The state environmental taxation as the main factor minimizing pollution and the ways for its improvement.

Keywords: global warming, acid precipitation, environmental taxation, environmental taxes, emissions.

Постановка проблеми. Парниковий ефект та кислотні опади – найбільші глобальні екологічні проблеми сучасності, які несуть за собою серйозні небезпечні наслідки як для навколишнього природного середовища (НПС), так і для людства в цілому. Дані проблеми спричинені викидами шкідливих речовин у атмосферне повітря. Безконтрольна діяльність суб'єктів господарювання може остаточно знищити життя на нашій планеті.

Задля зменшення негативного впливу антропогенної діяльності на НПС світовою спільнотою у 1994 році були введені екологічні податки, які покликані зменшити забруднення НПС, слугують практично єдиним економічним стимулом до «озеленення» виробництва, зменшення забруднення довкілля та раціонального використання природних ресурсів. Від ефективності встановленої системи платежів залежить екологічний стан НПС та обсяг витрат на вирішення екологічних проблем, а також стан природної динамічної рівноваги на Землі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Економіко-правові аспекти мінімізації забруднень НПС шляхом екологічного оподаткування розглянуто у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених, зокрема: О. Веклич, Ю. Іванова, В. Шевчука, З. Варналія, А. Соколовської, С. Дорогунцова, В. Міщенко, О. Савченко, О. Василенко, А. Качинського, О. Лазора, Л. Мельника, О. Кашенко, І. Майбурова, Л. Тарангул та багатьох інших. Однак дослідженню ефективності системи екологічного оподаткування в розрізі вирішення глобальних екологічних проблем людства приділяється незначна увага.

Метою статті є дослідження ефективності вітчизняної системи екологічного оподаткування у вирішення глобальних екологічних проблем сучасності – парникового ефекту та кислотних опадів.

Виклад основного матеріалу. Причиною посилення парникового ефекту є збільшення вмісту в нижніх шарах атмосфери так званих «парникових газів» (метану, оксидів нітрогену, фреонів, оксидів карбону), тобто тих, які сприяють підвищенню середньої температури на Землі, діючи тим самим як скло в парнику: відбите сонячне проміння не може розсіятись у космічному просторі через велике скупчення парникових газів у нижніх шарах атмосфери. Наслідками глобального потепління є підвищення рівня вод Світового океану, затоплення значної частини суші Землі тощо. Крім того, це може призвести до вирування патогенних мікроорганізмів (вірусів, бактерій), на ліквідацію яких витрачаються великі кошти.

Причиною виникнення кислотних опадів є викиди оксидів сульфуру та нітрогену, які сполучаючись з атмосферною вологою, утворюють кислоти, що у формі слабозрозведених розчинів у вигляді кислотних дощів (снігів, туману, граду) потрапляють на Землю, спричиняючи як прямий, так і опосередкований негативний вплив. Результатом прямого впливу на НПС є зменшення біорізноманіття, що є безумовним чинником стану екологічної безпеки місцевості, а наслідками опосередкованого впливу є, наприклад, закиснення ґрунтів, що супроводжується зменшенням гумусу, біопродуктивності угідь, врожайності тощо.

Оскільки глобальне потепління неминуче, на 16-й конференції ООН лідери країн домовились утримувати зростання температури на позначці 2°C, для цього потрібно щоб граничний щорічний обсяг викидів CO₂ не перевищував 32 Гт [1]. В цілому, розвинені країни викидають до 40 % вуглекислого газу від загальної кількості. За останні роки викиди в атмосферу основного чинника парникового ефекту – вуглекислого газу (CO₂) – складають більше ніж 35 Гт/рік і з року в рік зростають [2].

Відомо, що задля вирішення проблеми викидів парникових газів відповідно до Кіотського протоколу між усіма основними країнами-постачальниками вуглекислого газу вводиться система обмежень промислових викидів за допомогою квот. Тобто країни, що приєдналися до угоди, зобов'язані співвідносити свої викиди з 1990-м роком. а якщо їхній рівень перевищує показники, то держави зобов'язані компенсувати нарощування викидів

купівлею відповідного обсягу квот тих учасників Кіотського протоколу, які мають так звані невикористані «запаси» парникових газів. Отже, Кіотський протокол – єдина міжнародна угода, що змушувала країни вкладати кошти в політику та заходи зниження викидів парникових газів [3]. Застосування ринкового механізму регулювання охорони НПС в межах Кіотського протоколу довело свою ефективність в країнах Євросоюзу, що яскраво демонструють дані рис 1.

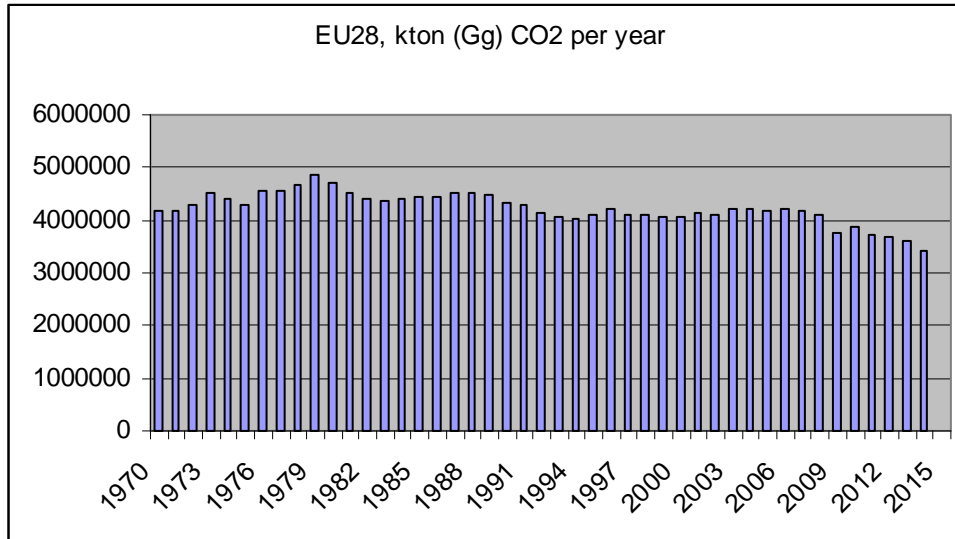

Рис. 1. Динаміка викидів CO₂ у країнах Євросоюзу за 1970-2014 рр.
Джерело: зроблено автором на основі даних [2].

Як бачимо з рис. 1., мінімізація емісії парникових газів є наявною.

Беручи за основу європейський досвід, подальші дослідження необхідно спрямовувати на оцінку впливу окремих видів шкідливих речовин у посилення глобальних екологічних проблем, а також на визначення долі екологічних податків у дохідних частинах бюджетів різних рівнів з метою виявлення відповідних напрямів реформування вітчизняної системи екологічного оподаткування.

Безумовно, на скорочення викидів парникових газів впливають ставки податків за одиницю викиду. У таблиці 1 представлені ставки податку на викид 1 т CO₂ у зарубіжних державах та Україні.

Таблиця 1.

Податок на викиди двоокису вуглецю у зарубіжних державах та Україні

Країна	Ставка податку за 1 т CO ₂
Нідерланди, Фінляндія	20€
Швеція	150\$
Данія	13€
Норвегія	28-55€
Словенія	13€
Німеччина	25 €
Великобританія	16€
Швейцарія	61,62\$
Ірландія	30€
Китай, Канада	3,5–15\$
Нова Зеландія	10,67\$
Індія	1,07\$
Японія	289¥
Австралія	25,40\$
Україна	0,26 грн.

Джерело: [4-6].

Як бачимо з таблиці 1, значення ставки податку за викид 1 т вуглекислого газу у атмосферне повітря України стаціонарними джерелами забруднення є занадто мізерними у порівнянні із зарубіжними державами.

Аналіз динаміки викидів CO₂ в Україні (рис. 2) демонструє стійку тенденцію до зниження обсягів забруднення у порівнянні з 1990 роком, що є позитивним для продажу квоти на забруднення CO₂ для зарубіжних держав.

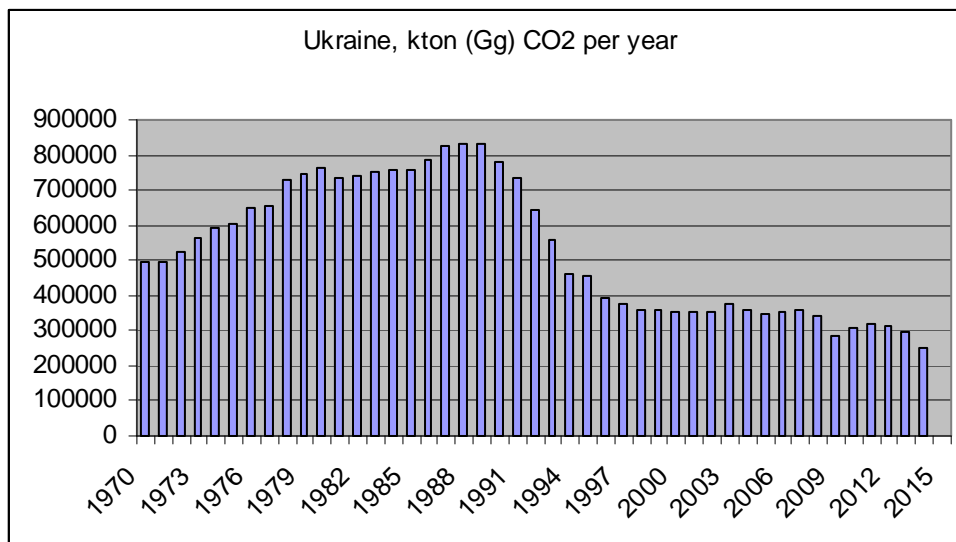

Рис. 2. Динаміка викидів CO₂ в Україні за 1970-2014 рр.

Джерело: зроблено автором на основі даних [2].

Але порівнюючи обсяги забруднень з 2000 р., значної мінімізації не спостерігається. Основною причиною цього є спад на 57 % виробництва.

На нашу думку, вихід необхідно шукати як в самому Порядку обрахунку, так і в ставках податків за одиницю забруднень. Найбільше підприємствами України викидається у атмосферне повітря діоксиду карбону (CO₂), ставка податку за викид яких складає 0,26 грн./т. Сумарний обсяг викидів даного оксиду у 2013 р. – 230,7 млн.т., за які сплачено всього 48,447 млн.грн. [7], у 2014 р. – 180,9млн.т. (без врахування окупованого Криму та зони АТО) [8].

Викиди оксидів сульфуру та оксидів нітрогену, що є основними чинниками такої глобальної екологічної проблеми як кислотні опади, представлені у таблиці 2.

Таблиця 2.

Викиди діоксиду сірки та оксидів азоту в атмосферне повітря (2007-2014рр.), тис. т.*

	Обсяги викидів діоксиду сірки			Обсяги викидів оксидів азоту		
	усього	у тому числі		усього	у тому числі	
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами ¹		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами ¹
2007	1342,6	1313,1	29,5	641,9	336,6	305,3
2008	1320,6	1290,6	30,0	642,0	330,9	311,1
2009	1262,7	1235,2	27,5	562,1	279,2	282,9
2010	1235,2	1206,3	28,9	603,7	310,5	293,2
2011	1363,4	1333,1	30,3	663,0	333,0	300,0
2012	1430,3	1399,2	31,1	634,6	332,5	302,1
2013	1413,3	1381,8	31,5	636,4	334,2	302,3
2014	1100,4	1073,1	27,3	520,6	267,3	253,3

* без врахування окупованого Криму та зони АТО.

Джерело: складено автором на основі даних Статистичного щорічника України за 2014 рік, Державна служба статистики України [8].

Зрозуміло, що суми податків за викиди парникових газів та кислотних опадів, цілком залежать від прийнятих в державі ставок податку за одиницю викидів. У таблиці 3 наведено діючі ставки податку за 1 т поллютанту.

Таблиця 3.

Ставки податку за викиди парникових газів та кислотних оксидів в Україні

Найменування забруднюючої речовини	Ставка податку, гривень за 1 тону
Двоокис вуглецю	0,26
Вуглецю окис	58,54
Азоту оксиди	1553,79
Ангідрид сірчистий	1553,79

Джерело: дані ст.243.1 Податкового Кодексу України

Виходячи із основних положень, прийнятих на конференції у грудні 2015 року (Париж), усі країни світу зобов'язані максимально скоротити викиди парникових газів до другої половини XXI ст. На думку експертів, необхідно досягти «чисто нульових викидів» між 2050 і 2100 рр. А кліматична панель ООН показує, що рівня чисто нульових викидів слід досягти до 2070 року, щоб уникнути небезпечного потепління.

З такими ставками податків досягнути нульових викидів неможливо, оскільки відсутній стимулюючий вплив на підприємства-забрудники України.

Порівнявши небезпечність окису вуглецю CO і двоокису вуглецю CO₂ приходимо до висновку, що чадний газ є більш небезпечним і для людини. Миттєво внаслідок дії цього поллютанту у організмі людини утворюється стійка сполука карбоксилендіамін, яка блокує доступ кисню до функціонально важливих органів людини, призводячи до отруєння і летального наслідку.

Логічним постає питання: чи може бути такою мізерною ставка податку за викид даного поллютанту? Зрозуміло, що ні. Ми пропонуємо збільшення ставки відповідно до класу небезпеки даної шкідливої речовини (табл. 4).

Таблиця 4.

Ставки податку за викиди в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення забруднюючих речовин (сполук), на які встановлено клас небезпечності

Клас небезпечності	Ставка податку, гривень за 1 тону
I	11113,26
II (оксиди азоту)	2545,11
III	379,22
IV (оксид карбону CO)	87,81

Джерело: дані ст.243.2 Податкового Кодексу України

Тоді, виходячи з даних Держкомстату [8], надходження до бюджету будуть складати: 2230600 т * 87,81 грн./т= 195, 9 млн. грн. Аналогічно, прораховуємо надходження до бюджету внаслідок викидів чинників кислотних опадів. Так, наприклад,

за викиди оксиду нітрогену у 2014 р. необхідно сплачувати 2545,11 грн./т, а не 1553,79 грн./т. Відповідно і сума надходжень до бюджету за викид даного поллютанту повинна складати 1, 33 млрд. грн., а натомість було нараховано до сплати в межах 0,81 млрд.грн. А враховуючи недосконалість самої ставки податку залежно від класу небезпеки речовини, суми податків були б більшими.

Таким чином, детальний аналіз ставок податку за одиницю забруднень із визначення помилок у встановленні ставок податку залежно класу небезпеки речовини, а також врахувавши відсутність лімітів та штрафних санкцій за понаднормоване забруднення, можна цілком стверджувати, що шляхів реформування самої системи екологічного оподаткування багато.

Висновки. Екологічний податок в Україні не виконує ані фіскальної, ані природоохоронної, ані стимулюючої функції. Наша держава посідає 87 позицію із 106 країн за індексом екологічної складової сталого розвитку. Надходження з екологічного податку є незначними, а забруднювачі не стимулюються до скорочення обсягів викидів. Для виправлення даної ситуації окрім встановлення науково-обґрунтованих ставок податків, доцільним є повернення до попереднього досвіду на розрахунок податків на основі лімітування, штрафних санкцій за понаднормоване забруднення довкілля, до запровадження системи податкових пільг для підприємств на основі значень ТПВ відповідно до державної програми мінімізації забруднень НПС та встановлення прогресивної шкали ставок екологічного податку залежно від обсягу викидів.

Список використаних джерел

1. Викиди вуглекислого газу в світі досягли історичного максимуму. – Назва з екрану. – Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/vikidi-vuglekislogo-gazu-v-sviti-dosyagli-istorichnogo-maksimumu.html> <http://tsn.ua/svit/vikidi-vuglekislogo-gazu-v-sviti-dosyagli-istorichnogo-maksimumu.html>
2. [Нідерландське агентство з оцінювання стану довкілля](http://edgar.jrc.ec.europa.eu/overview.php?v=CO2ts1990-2014&sort=des90). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edgar.jrc.ec.europa.eu/overview.php?v=CO2ts1990-2014&sort=des90>
3. Що являє собою Кіотський протокол і його роль в збереженні нашої планети. – Назва з екрану. – Режим доступу: <http://eco.sii.org.ua>.
4. Інформація з сайту Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sta.gov.ua.
5. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. Профілі країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// wdc.org.ua/uk/services/country-profiles-visualization](http://wdc.org.ua/uk/services/country-profiles-visualization).
6. Романенко В.В. Зарубіжний досвід екологічного оподаткування: ефективні підходи, доцільні в Україні/ В.В. Романенко// Екологічне оподаткування: збірник наукових праць за результатами науково-практичних заходів. – 2013. – С. 87-89.
7. Бабиц А.С., Авраменко Н.Л. Ефективність встановлених ставок податку за одиницю забруднень в Україні і світі// Молодий вчений: науковий журнал. – 2015. – №12 (27). – Ч.1.– С.91-95.
8. Довкілля України за 2014 рік: статистичний збірник. – Назва з екрану. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>